

Somos Zsuzsanna

II. Richárd Plantagenet király szárnyasoltára (National Gallery, London)

I. Történelmi előzmények

1066-ban a hastingsi csatában győzött a normann herceg, *Hódító Vilmos (1066-1087)*. Fia, a trónörökös (később I. Henrik király) számára a legjobb családból keresett feleséget. Így esett a választása Skóciai Szent Margit királynő lányára Editre, akinek anyja fele részben a szent magyar királytól, I. Istvántól, fele részben pedig az angol-szász királytól, Vashordájú Edmundtól származott, írták a korabeli krónikák. Edit a házasságban, valamint az uralkodásban anyósa után a *Matilda* nevet kapta. Miután a királyi pár trónörököse, a koronaherceg a tengerbe fulladt, a király, I. Henrik megeskette a főurakat, hogy halála után lányát, a 24 évesen gyermektelenül Franciaországból hazatért *Matildát (1102-1167)*, az *özvegy német római császárnét* választják meg királynak. Ezt a főurak könnyen megszavazták, mert tudták, hogy ebből úgysem lesz semmi, hiszen a királynak akkoriban kettős feladata volt: az uralkodás és a haza fegyveres védelme – és ugyebár e funkciókra egyetlen nő sem alkalmas. A királyi apa is sejtette, hogy ez nem lesz egyszerű, de arra gondolt, hogy Matilda még fiatal, megházasodhat és gyermekei is lehetnek, akik végképp megoldják az öröklés kérdését. Ennek érdekében csakhamar kiházasította lányát, aki egyáltalán nem rajongott a gondolatért, hisz az apa-figurának beillő első férje után most egy kamaszt kapott férjül. A kiszemelt *Geoffrey Anjou (1113-1153)*, Anjou Fulco gróf fia, nemcsak dúsgazdag, de szép és daliás harcos hírében állt, rövid köpenyben járt és rekettye-ágot viselt – erről nyerte el a királyi család a *Plantagenet (planta genista)* nevet, akinek birtokai a francia tartományok közé voltak beékelve, így az angol birodalom határait is növelték. Ámbár a házasság akadovza indult, azonban a gyermekek valóban megoldották a trón kérdését. Mindez a *Plantagenet dinasztia* megalapítását is jelentette.

Közben 19 évi polgárháború zajlott Matilda és unokatestvére Blois István megkoronázott király között, de végül beköszöntött a béke Matilda fia, *II. Henrik (1154-1189)* uralkodása alatt.

Az utolsó Plantagenet király *III. Richárd* volt, akit Shakespeare, a Tudor ház ünnepezt írója szándékosan torzított el testben és lélekben, hogy a Tudorok uralmát legitimizálja.

II. Richárd Plantagenet király (1377. január 6. – 1400. február 17.), a *Fekete herceg* fia 10 évesen került a trónra anyja, Johanna pártfogásával. Anyjának négy férje volt, volt idő, amikor egyszerre kettő! Borzas, vörös haját anyjától örökölte.

II. Richárd (Az angol királyok uralkodási sorrendje „Pitkin” sorozata, British Múzeum)

Richárd 10 évesen került trónra, 15 évesen megházasodott: elvette feleségül az ugyancsak 15 éves *Bohémiai Annát IV. Károly német római császár lányát*, aki baljós jelek közt érkezett meg (hajója összetört), nem hozott hozományt, sőt Richárd fizetett érte 13.000.- fontot. Gyermekekük nem született. Anna halála után VI. Károly francia király lányát, a hat éves *Valois Izabellát* vette el feleségül.

A Westminster Apátságban II. Henrik Bohémiai Annával együtt nyugszik aranyozott bronz szobor alatt, egymás mellett, de valaha egymás kezét fogták.

A király 1.000 fős udvartatásával – a kor szokásának megfelelően – állandóan úton volt, mert így udvartatása teljes ellátást kapott a főuraktól. Amikor megházasodott, felesége, Bohémiai Anna 120 fős csapata csatlakozott hozzá. Ez az állandó utazás tette szükségessé a mélyen vallásos király számára a szárnyasoltár megrendelését.

A király drága köntösökben pompázott, szívesen étkezett szobájában.

A király étkezési szokásai újítólag hatottak, ebből a korból maradt fenn Anglia *legrégibb szakácskönyve* („*The Form of Cury*”/A főzés formái – forrás: Clarissa Dickinson Wright – internet). Legalább 3 fogást tárltak fel, rengeteg drága fűszert, sok szárnyast és vadat használtak (e korban a „tömegélelmezési cikk” a hal volt). Egészségesebben étkezett, mint kortársai, több gyümölcsöt (főleg körtét) és fűszert használtak az étkezéseknél.

A király újításai:

– az étkezés előtt kötelező volt a *kézmosás*. Tilos volt az asztalnál a könyöklés, böffentés és szelentés,

– hetente legalább egyszer *fürdött*,

– bevezette a *zsebkendő használatát* (addig ott és olyan módon fújták az orrukat az emberek, ahogy tudták),

– *köz-toiletet* építtetett kötelező használatra,

– *jelvényekkel* különböztette meg magát és híveit. Hűséges emberei viselték e jelvényeket, sőt nekik zsebkendőket is ajándékozott a király, így különböztették meg magukat.

II. Richárd mélyen vallásos és békepárti volt. Rossz uralkodó volt, uralkodása elején új adókat vetett ki (étkezési és udvartartási újításai sokba kerültek), amelyek miatt parasztlázadás tört ki – végül a király visszakozni kényszerült. Úgy gondolta, hogy abszolút hatalma van országa felett és parancsainak senki sem mondhat ellent. Híres mondása volt: „a parlament kedvéért még egy kuktát sem bocsátok el”. Mindig nagyobb adókat vetett ki, ez növelte az elégedetlenséget, egyre csökkent támogatottsága.

Válaszul a parlament lemeszáróltatta négy leghűségesebb tanácsosát, barátját, akikkel homoszexualitás vádjával is illették. Legbensőbb barátja *Robert de Vere gróf* volt, akinek előléptetése érdekében II. Richárd az *őrgróf címet* alapította és adományozta (forrás: Walsingham krónikája).

Trónöröklési vitája volt unokatestvérével *Henry Bolingbroke-kal*, aki végül a főurak segítségével megszerezte a trónt: a királyt elfogták, a Towerbe zárták, lemondatták. A sors iróniája, hogy a kifinomult ízlésű, ínyenc II. Richárdot halálra éhezették. Helyére Henriket ültették a trónra *IV. Henrik (1399-1413)* néven. Mindez előjátéka volt a Plantagenet ház két ágra szakadásának és a Rózsák háborújának.

2. II. Richárd király szárnyasoltára

Az oltár műfaját a XX. század *internacionalista gótikának* nevezte meg, amely a gótikus stíluson belül kibontakozó új tendenciák érvényesülését jelenti Európa szerte. Udvari művészetnek is lehet nevezni, mivel e művekben az udvari központok ízlésvilága érvényesült. Ugyanakkor ezen művészeti ág stílusa „lágú” volt a figurák lágy, „S” alakja miatt dús drapéria-kezeléssel, ami harmónia-törekvésre utal. Mindezeket az udvartartások emelkedett stílusa és a személyes vallássosság gazdagította.

Csodálatos alkotás, művészet-történészek szerint a Nemzeti Galéria egyik legbecsesebb kincse. A látvány bennünket is lenyűgözött, csodálattal szemléltük az alkotást, miközben a látogatók döntő többsége figyelemre sem méltatta. Nem beszélve arról, hogy nekünk kellett megkeresni a művet, mert a tisztviselők nem tudtak létezéséről. Az 53. számú kiállító teremben akadtunk rá. (A szárnyasoltárról minden felvételt a szerző készített.)

II. Richárd szárnyasoltára kinyitva, meglepően tökéletes állapotban.

A bal oldali szárny alakjai:

A király arany köntösében térdel fejen koronával, imádságra kulcsolt kézzel, gallérján látható egy rekettye ág és a fehér szarvas (régies angolban white „hart”), ami az emblémája.

Mellette Anglia és a katolikus egyház jeles személyiségei:

– balról az első alak *Vértanú Szent Edmund (841/42 – 870)* Kelet-Anglia királya, akit a dánok öltek meg, lenyilagták. Így a képen attribútumát, a nyilat tartja kezében.

– közepén *Hitvalló Edwárd (1042-1066)*, az utolsó angolszász király, attribútuma egy gyűrű, amit egy szegény zarándoknak adott, akiről kiderült, hogy valójában Szent János evangélista.¹

– a legbelső alak Anglia egyik védőszentje *Keresztelő Szent János*, aki Isten bárányát tartja kezében. Ő keresztelte meg Jézust a Jordánban, miközben égi szózat tett tanúbizonyosságot Jézus Istenfiúságáról.

A jobb oldali szárny alakjai:

Olyan csodálatos égszínkék színekkel ábrázolja az ismeretlen festő az alakokat, amilyenek csak a mennyországban létezhetnek.

Központi alakok: *Szűz Mária és dicsfényel a gyermek Jézus arany lepelben angyalok koszorújában*. Minden angyal viseli a király attribútumát,

¹ Hitvalló Edwárd király hívására indult Magyarországról Skóciai Szent Margit családja Angliába, hogy a család fő elfoglalja jogos örökségét, az angol trónt, ami sajnos nem sikerült.

a fehér szarvast. Az üdítően kék színű angyalok száma 11, ami számmisszítikai szempontból nem egy szerencsés szám. Hogy mégis ennyi angyal szerepel a képen, arra csak egy magyarázat van: a király 11 éves uralkodására készítették a szárnyasoltárt.

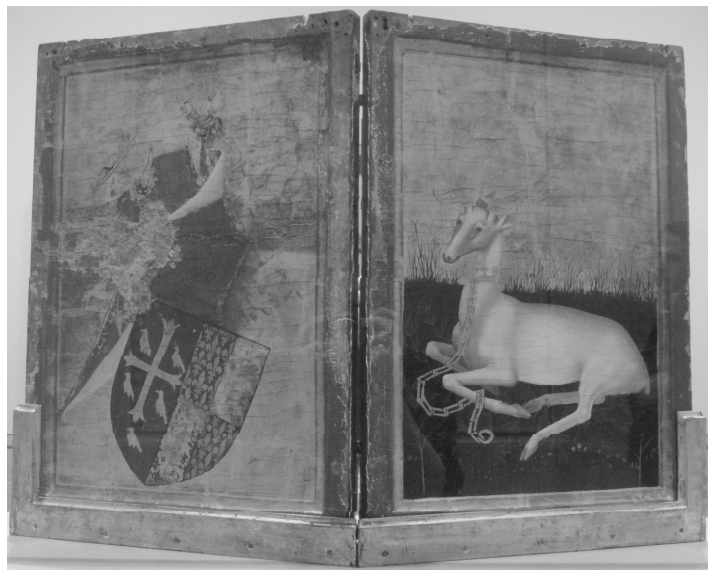
Fent a sarokban Szent György, Anglia másik védőszentjének zászlaja (fehér alapon vörös kereszt, a Feltámadás jele), amely ezüst színű tengerben van Anglia/Írország térképével. Ez valószínűleg Angliát jelenti, amint a Szűz és a Gyermekek védelmében áll.

A király január 6-án született, amely a katolikus vallásban sokszorosan fontos ünnepet jelöl, nevezetesen:

1. Ezen a napon keresték fel a gyermek Jézust ajándékaikkal a *Napkeleti bölcsek/Mágusok*, így a „*Három királyok ünnepe*”.
2. Ezen a napon *Keresztelő Szent János a Jordán folyóban megkeresztelte Jézust*, miközben égi szózat tett tanúbizonyosságot Istenfiúságáról.
3. Ezen a napon cselekedte meg *Jézus első csodáját a Kánai menyegzőn*, amivel bizonyította, hogy Isten.

Mindhárom esemény azt jelenti, hogy Jézus, mint Isten jelent meg közöttünk. Ezért az Egyház nyelvén *Epiphániának*, azaz *Isten megjelenése ünnepének* nevezzük ezt a napot, amely egybeesik II. Richárd születésnapjával, amit a király bizonyára ómennek tekintett személyére nézve.

A szárnyas oltár hátlapjai:

Az erősen sérült szárnyasoltár hátlapjai

Egyik oldalon *Anglia és Franciaország mitikus kézfogása* Hitvalló Edwárd király védelmezésében, amely ikont ugyancsak személyes emblémaként használt II. Richárd király.

A másik oldalon II. Richárd fehér *szarvas emblémája*/"white hart" arany koronával és láncal a nyakában.

EPILOGUS

Családom évek óta Angliában, Lincolnban él. Meglepetéssel észlelték, hogy a város egyik patinás szállodája II. Richárd király emblémájának, a fehér szarvasnak („white hart”) nevét viseli, aminek jelentését addig nem is értették, míg meg nem tekintettük Londonban a király szárnyasoltárát. Igen, a királyi embléma neve a szárnyasoltárról ma is létező és használt fogalom! Szeretném, ha mi magyarok is ennyire megbecsülnénk múltunk emlékeit, hisz nekünk is lenne mit!

„White hart”/Fehér szarvas hotel Lincoln városában, (Anglia).

IRODALOM:

1. Genti János lancasteri herceg. Wikipédia.
2. Keresztelő János. Wikipédia.
3. National Gallery website:
<http://www.nationalgallery.org.uk/cgi>
4. II. Richárd angol király. Wikipédia.
5. The Royal Line of Succession. „Pitkin” sorozat. British Múzeum kiadványa.
6. Somos Zs.: Magyar szentek és hősök a rég-múltból. Kairosz, 2014.
7. Velich A.: Háztól házig: királyi családok és házasságok Nagy-Brianniából. Internet
8. Vértanú Szent Edmund. Internet: <http://multkor.hu/cikk.php?id=10948>
9. Wilton Diptych. Wikipédia

Fister Mária Magdolna

Hegylakó gorálok – a gyöngyök népe¹

Az árvai víztározó közepén kimagaslik az egykori falu, Szlanyica temploma és körülötte a kálvária. Az egész vidék – a Szepességől a Babjagoráig –, a határ mindkét, azaz a szlovák, lengyel, illetve két falu erejéig még Csehországot is beleszámítva mindhárom oldalán, a gorálok által lakott hely. Életmódjukat, házaikat, egykori házuk berendezését a szlovákiai oldalon az ólublói skanzen mutatja be, a lengyelországi oldalon a Babjagora lábainál, a felsőzubricai szabadtéri falumúzeum jeleníti meg. Ott még ízeikből, különleges, juhtúróval megkent laska-lángosukból is kapunk. A népszámlálási adatok szerint a három országban a gorálok összlétszáma 240 ezerre tehető. Házuk boronaház, a gerendák közét szigetelték, tapasztották, festették. Nyelvük sok szava a szlovákhoz, több szava a lengyelhez hasonló. A név: gorál, egyszerűen hegyi embert jelent. Pásztorok. Ma is. Birkát, kecskét tartanak, sajttal és más tejtermékkel kereskednek. Irodalmi nyelvük sohasem volt. De otthonukban egymás között, falvaikban az utcán ma is gorálul beszélnek. Büszkék a gorál voltukra. Néphagyományaik, népviseletük különbözik a lengyeltől is, a szlováktól is. A hímzések fehér alapon pirossal, zölddel készülnek. Egyik alapmotívumuk a tulipán. A férfiak kalapját tengeri csigából fűzött gyöngysor díszíti. A férfi ünnepi viseletéhez a fokos is hozzá tartozik.

1. kép. Jellegetes gorál ház, a két ablak közötti üveges keretben egy kép Mária gyermekkel

2. kép. Ez pedig itt a fokos a nyolcas osztatú csillaggal

3. kép. A mestergerendába a készítés éveként az 1848-as esztendőt vésték, a hatos osztat hétszirmú virágba vált

Mindebből arra következtettem, hogy valamilyen nagyon ősi – kelta, szkíta, hun – néppel találkoztunk. Feltételezésemhez további adalékul szolgált a Babjagora (ma Lengyelország) lábainál alapított, a gorálok kultúráját bemutató felsőzubricai szabadtéri múzeum egyik szobájának mestergerendájába vésett központi ábra – a hatszirmú virágként tündöklő kör. Mivel ez a hatszirmú kör a faragással díszített magyar népművészeti alkotások (széktámla, sulykoló, kelengyelálda, tükrös stb.) gyakori motívuma is.

¹A „goral” szókezdő betűjét k-ra cserélve, koral, koralky, ami szlovákul gyöngy, gyöngyök jelentéssel bír, de „goralky” lengyelül is gyöngyöket jelent.

Pár évvel ezelőtt Egegen (történelmi Nógrád-megye), a templom külső déli falán fotóztam hasonlót. Elgondolkodtam, vajon mi adja a hatos osztatú körök különböző helyen és különböző időben való alkalmazását? Mi szolgál közös gyökérként?

A kérdés megválaszolásához elővettem Magyar Adorján: *Elméletem ősműveltségünkről* című könyvét.² A *Szemere* őstörzs ismérveit tárgyalva, a vallásos alapjelképek között a hatos osztatú kört, mint hatszirmú virágot is felsorolja. A szemerek 3-6-12 számrendszert használtak. *Anyjogú őstörzs* volt³. „Vallásbeli szócsoportjuk az SZ, S, Z, C, CS, és M, N mássalhangzókból állott.” Jó példa lehet erre Szmrecsány neve, amely név a szlovák „smrek” (kiejtése: szmrek), magyarul lucfenyőnek fordítható, de felfedezhetjük benne a SZeMeRe őstörzs nevét is. Talán nem mellékes, hogy Egeg szomszéd faluja éppen Felsőszemeréd, nevéből eredően feltételezhetően a szemerek lakhelye. Szmrecsány és Egeg nem „szomszédvárak”. Közöttük ott fekszik a Selmecei hegység, a Nagy-Fátra, az Árvai Magura és az Alacsony Tátara. Elég nagy területről van szó! De Szmrecsány a gorálok által is lakott terület.

4. kép. Méhkaptárak a Babjagora alatt, rajtuk a fénymag, mint bejárati nyílás!

A szerencsét hozó lóhere levélre, illetve mint a középkori freskós templomok falán látható „fénymag”-ra emlékeztető nyílású méhkaptárt is

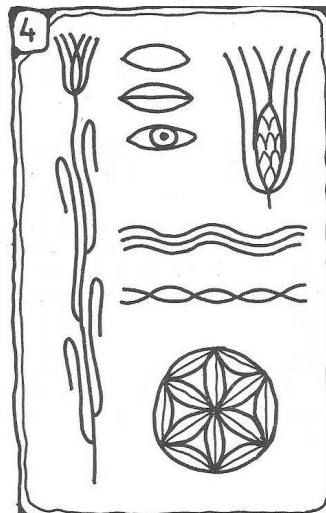
² Duna Könyvkiadó Vállalt Svájce, 1978.

³ Hiszen azért díszíti a két ablak között a Szűzanyává színváltozott Istenanya.

találtunk a babjagorai falumúzeumban. Ott ez is a hagyomány szerves része.

Magyar Adorján említett könyvében utána néztem, hogy a méhek és ez a négyes levél tartozott-e valamely őstörzsünkhöz?

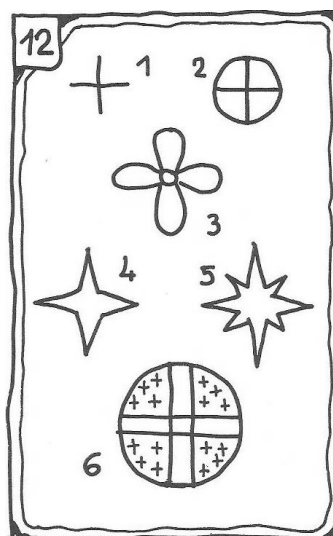
Meg is találtam a választ!

5. kép. A Szemere őstörzs vallásos alapjelképei

A *Szemere őstörzs* vallási kultuszában különösen nagy szerepe volt a *méheknek*. A méhekhez, illetve a mézhez, mézborhoz és a méhek védőszentjéhez Szent Benedekhez való további kötődést találtunk a szmrecsányi templom freskóinak és oltárképeinek elemzésekor.

Magyar Adorján idézett könyvében az 52. oldalon az *Avar őstörzsnél* közölt rajzon feltünteteti a *négylevelű virág*-jelet, valamint az Avar őstörzsről azt is leírja, hogy „*tűztisztelők voltak. Napistenük*, a törzs regubeli ősatya, egyúttal tűzisten is volt.”

6. kép. Az Avar őstörzs vallásos alapjelképei

Az Avar őstörzs férfiélvű, a négy-nyolc számrendszer szerint számolt. Szent fájuk a boróka volt. A boróka is fenyő, erdei fenyő, tehát fénylő.

Őseink közül a szemerék társadalmi szervezetsége anyajogú, a hatcikkelyű kör jellemzi. Kultúrájában, vallásában (az ókorban e kettő még ugyanazt jelentette) a fény a központi „szereplő”. Később az avar társadalom férfijogúvá vált, a kört négyes-nyolcas osztattal tagolja, de a hatszirmú virág mégis megmaradt, ugyanúgy ahogy a fény is, immáron tűz és Napisten képében!

A babjagorai, valamint az ólublói skanzenben a Nap tiszteletének egyértelmű jelére is rátalálunk. A házak tűzfalát – ahol a tetőcsúcs találkozik – napsugarak díszítették. Megkérdeztem az idegenvezetőnkötől, hogy mit jelent az a dísz? – Tudja kedves, mi azelőtt pogányok voltunk, és az ott Napszimbólum! – hangzott a válasz.

7. kép. Napszimbólumos oromzat nyugaton, a Babjagóra alatt. Közelében a Beszkidek felől és az árvai víztározó felől is van egy-egy Magura csúcs.

8. kép. Az ólublói szabadtéri múzeum napszimbólumos háza. A Szepesi Magura hegylánc közvetlen közelében.

A Kárpát-medencében több helyen, de máshol is találhatunk hasonlót. A további közös gyö-

kerek keresése, bizonyítása meghaladja ezen rövid tudósítás kereteit.

Azért még van néhány párhuzamot bemutató képem.

9. kép. Goral zenész gyöngysorral díszített kalapal és széles bőr övvel

10. kép. Csángó kimer és szijú (bőr öv)

11. kép. Gyöngysorral díszített csángó kalap

Forrás: Duma-István András *A csángók világa* 55-56. oldal

A gorál nép ismereteim szerint nem tartozik sem a lengyelekhez, sem a szlovákokhoz. A nyelvük ma kevert, egyaránt tartalmaz szlovák és lengyel szavakat. Ez nem zárja ki, hogy egykor lehetett saját nyelvük. Mert a kultúrájuk, hagyományaik tartalmazznak olyan elemeket, amelyek mind a lengyelben, mind a szlovákban hiányoznak. Amelyek nem szláv elemek. Ezt az általam feltételezett ősi, archaikus nyelvet már sem a tár-

TÖRTÉNELEM

sas érintkezésben, sem a családokban nem használják. Nem is tudnak ilyenről. Helyette kialakult egy speciális, csak általuk és csak ezen a vidéken használatos nyelv, amelyet ma gorálnak nevezünk.

Hasonló folyamatok zajlanak napjainkban Szlovákiában. Vágsellyét (Šaľa nad Váhom) 1938-ban nem csatolták vissza, ezért ott nem nyílt magyar tannyelvű iskola és átmenetileg sem lett a magyar a közigazgatás nyelve. Később a vegyi gyár (Duslo) telepítése miatt a Trianon előtti magyar többségű kisvárosból 50-60 év alatt szlovák többségű iparváros lett. Sok vágsellyeit ha kérdezték, hogy szlovák vagy-e vagy magyar, inkább sellyeinek mondta magát, szlovák-magyar keverék nyelvet beszélt. Egymást teljesen elfogadva, hiszen szó szerint vérben és génjeiben hordva úgy magyar, mint szlovák ősöket. Napjainkban a szlovákiai Komáromban tapasztalunk hasonlót. Kávéházak teraszán, játszótéren, bevásárlás közben, hivatali ügyintézés során magyar szavakhoz szlovákot illetve vagy szlovák mondatban magyar szavakat használva vígan és önfeledten társalognak a fiatalok. Magatartásukból egyfajta összetartozást, összekacsintást is érzek. Védekeznek. Sohasem lehet tudni, hogy a pult másik oldalán, az íróasztal túlsó felén ki ül s majd miért „büntet”. A családi emlékezet őrzi azokat az időket, amikor rossz volt magyarnak vagy rossz volt szlováknak lenni. Feladták a nyelvüket.

Hasonló történhetett egykor a gorálokkal is.

A Képes Krónika⁴ szerint Krimhilda csatája után a hunok, vagy háromezren összesereglettek Csiglamezején és Erdélybe távoztak. Biztos, hogy csak háromezer hun maradt élve? És mindenki távozott Erdélybe? Mi történt a harcosok családjával? Krimhilda csatájának hunjai nem Mongóliából jöttek. Itt lakó, tősgyökeres kelta, szkíta, hun nép voltak. Jó példa erre a Poprád melletti Hunfalva (Huncovce), amely nevét onnan kapta, hogy 435-ben a határában vívtak győztes csatát a hunok. Védtek az otthonukat. Csiglamezőt azóta sem sikerült megnyugtatóan beazonosítani. Dr. Rudnay Egyed *Atilla trilógia*⁵ című művében Csiglamezőt Sziklamezőnek értelmezi és a mai Szlovákia északi részével azonosítja. Szintén a Képes Krónika írja, hogy Krimhilda csatája után a

hunok a „vlachokkal elvegyültek”. A gorálok által ma lakott terület közvetlen szomszédságában ma is vlachok élnek. Az ólublói skanzenben a gorálok történetét ismertetve szintén elhangzott, hogy a gorálok és a vlachok egymás mellett élnek. Meglehet, a skanzen szakemberei is, nem lévén más adat, a Képes Krónikából merítenek.

Tény, hogy a gorálok ma szláv nyelvet beszélnek, népművészetük kelta, szkíta, hun elemeket tartalmaz és kedves, vidám emberek, akik például finom sajtot árusítanak.

12. kép. A szlanyicai⁶ templom kovácsoltvas díszítése.

13. kép. Az árvai várban bemutatott kelta lelet

⁴ Képes Krónika, Európa Könyvkiadó, Budapest 1986, 36. oldal.

⁵ Zsarátnok Könyvek, 2014.

⁶ Szlanyica (Slanica) egykori falu az árvai (Orava) víztározó helyén a gorálok által is lakott területen.

14. kép. A szepesi vár távoli képe, amely ősidők óta lakott hely. A közeli Drevenyiken (szó szerinti fordításban – palánkvár) szkíta és kelta leletek is elő-kerültek.

Život na hradnom kopci počas staršej doby železnej (8. – 5. stor. pred n. l.) dokladá bronzová trojboká strelka a železná hadovitá záušnica. Tieto pamiatky spolu s ďalšími spišskými nálezi naznačujú zásah kultúry Skýtov do týchto oblastí.

15. kép. A vár történetének ismertetésekor ezt szépen dokumentálták

A táblakép fordítása: „A korai vaskorban (i. e. 8.–5. század) a várhegyen élők életéhez háromélű bronz nyílhegy és vasból készült tekervényes fű-

lönfüggő tartozott. Ezek az emlékek, más szepeségi leletekkel együtt a szkíta kultúra idáig való hatását jelzik.”

K najrozsiahljšiemu osídleniu dochádza v období púchovskej kultúry (2. stor. pred n. l. – 2. stor. n. l.). Jej domovom sa stali hornaté oblasti severného Slovenska. V tom čase jestvovalo na hradnej výšine rozľahlé hradisko, ktoré svojou plochou prevyšovalo rozlohu neskoršieho stredovekého hradu. Predstavovalo nepochybne významné hospodárske a správne centrum. Nositeľia púchovskej kultúry bývajú stotožňovaní s keltským kmeňom Kotínov, ktorých antické pramene uvádzajú ako výrobcov železa. Práve hutníctvo a kováctvo boli najvýznamnejšími odvetvami hospodárstva tunajšieho obyvateľstva. K rozvinutej špecializovanej výrobe patrilo aj mincovníctvo. Jeho ukážkou sú strieborné mince so štylizovaným motívom cválajúceho koňa. Razili sa pravdepodobne priamo v areáli tunajšieho hradiska. Pamiatky z tohto obdobia sú v expozícii zastúpené popri minciach aj keramikou a pracovnými nástrojmi. Pozoruhodná je zrekonštruovaná hlinená zásobnica vysoká 1 m, ktorá slúžila na uskladňovanie potravín.

16. kép. Ez a táblakép részlet pedig – főntről a hetedik sorban – a *kelta cotinusok* egykori jelenlétét dokumentálja

A fordítás: „Legnagyobb kiterjedésű a régészetben „puchói kultúra”-ként (i. e. második évszázadtól az i. u. második évszázadig) megnevezett időszakban éltek a településen. A puchói kultúra népének otthona a mai Szlovákia északi részének hegyes vidéke. Abban az időben a várhegyen egy erődítmény (földvár, váracs – a ford. megjegyzése) állott, amely kiterjedésében nagyobb volt, mint a későbbi középkori vár területe. Minden bizonnyal jelentős gazdasági és közigazgatási központ volt. A puchói kultúra népét a kelta cotinusok népével azonosítják, akiket az antik

források, mint vastermelőket említeneek. Éppen a kohászat és a kovácsművesség volt az itteni lakosság legjelentősebb tevékenysége. Az itteni fémmegmunkálás fejlett ága volt a pénzverés. Jó példa erre a leleteink között bemutatott stilizált vágatózó lovat ábrázoló ezüstérme. Feltételezhetően éppen ebben az erődítményben készültek ilyenek. A kiállítás ebből az időből származó érmék mellett kerámiát és munkaeszközöket is bemutat. Figyelemre méltó az 1 méter magas agyagedény, amely élelmiszer tárolására szolgált.”

17. kép. A niedicai várban (ez már a lengyelországi terület, de szintén a gorálok által is lakott hely), mint a helyi népművészet ma készített jeles darabját árusították ezt a csempét

Ugye ismerős!

Szerintem édestestvére a korondon készült szarvasos tányér és a madaras kancsó.

Az 1895-96-os milleniumi ünnepségek része volt a Magyarország Vármegyéi és Városai című monográfia kiadása is. A Szepes Vármegyét bemutató kötete sajnos már nem jelent meg, pedig előkészületben volt. Ebből idézünk:

„Szepes vármegye északi részén, a Magurában és a Dunajecz völgyében, meglehetősen élesen határolt területen egy külön népfaj él, melyről újabb időkben alig vettek hivatalosan tudomást: ez a gorál, vagyis hegyi falvakban lakó lengyelség. Régi földrajzi s néprajzi írók említést tesznek hazánk északi vármegyéiben lakó lengyelekről (Korabinszky, Bél M., Csaplovics stb.) s egészen 1880-ig a statisztikai kimutatások rendszeresen beszámoltak róluk, attól kezdve azonban következetesen a tótokhoz számították őket, noha nyelvi, faji sajátágaik s eredetük azoktól merőben eltérő. A gorálok nemcsak Szepességben laktak, hanem talán még tömegesebben Árvában, kisebb számban pedig Sárosban és Liptóban is. *Szepes vármegye északi részének ők a legrégebb lakosai. Egy részüket itt találták a honfoglaló magyarok, más részük pedig később telepedett le itt, mint soltész, erdőirtó.*” Dr. Bruckner Győző: A Szepesség népe című tanulmányában 1922-ben írja mindezt⁷.

Az Új Magyar Lexikon 4. kötetében a *lengyel nyelv* címszó alatt a 348. oldalon írja: „A tátrai gorálok nyelvébe több magyar jövevényszó került.”⁸ Szerintem semmi sem bizonyítja, hogy nem a hun, szkíta, kelta gyökerű magyar az alapnyelv, amelybe a lengyel/szlovák s tán inkább rusznyák szavak kerültek.

18. kép. Magyarország – 1914 közigazgatási térkép részlete a gorálok által is lakott területről

A mai Szlovákia északi részén, Lengyelország déli határa mentén ma is megtaláljuk a közös – szkíta, kelta, hun – gyökereket. A korábbi testvérekkel, unokatestvérekkel a kézfogás ma, a „migránsokkal” sújtott Európában ugyancsak időszerű! Ha akarjuk, akkor a tulipán, a hatszirmú virág, a

napsugaras házoromzat, a méhkaptár nyílása és a szarvasos csempe a nyelvcsere ellenére a legszorosabb szövetségessé tehet minket. Ha akarjuk, akkor megtaláljuk a nyelvben is (Smrek – szemere) a közös gyökereket.

⁷ Akadémia Kiadó, Budapest, 1962.

⁸ www.mek.oszk